

Oorzaak van bijensterfte-ramp in Zundert en Rijsbergen nog niet opgehelderd

F.P. Bohlmeijer

De imkers van de verenigingen Zundert en Rijsbergen bezitten samen ongeveer 885 volken. Bij 100 bijenvolken van de imkers die tussen Zundert en Rijsbergen hun bijenstand hebben, is een grote sterfte geconstateerd, vermoedelijk een geval van spuit-schade. BIJEN bezocht een aantal imkers om te horen wat de situatie is.

De stand van zaken

176

Na een periode met lage temperaturen en veel regen, was het op woensdag 30 maart de eerste warme en zonnige dag in 1994. De bijen van Sjef Jochems uit Zundert (A) vlogen massaal uit. Ze waren die dag wel wat stekkerig en er lagen wat dode bijen voor de kasten, maar verder leek alles normaal. De volgende dag rolden echter de verkrampte bijen uit de kast en lag de grond ervoor bezaaid met stervende en dode bijen. Informatie bij collega-imkers uit de omgeving maakte al snel duidelijk dat er bij zeven van de tien bijenstanden in dat gebied vergelijkbare verschijnselen optraden. Bijenstanden die 2-4 km van elkaar verwijderd liggen! Maar de verenigingsstand van Rijsbergen (B), op nog geen 200 m van twee andere standen waar bijensterfte optrad, bleef vrij van enige sterfte (zie kaartje).

Op 1 april werd de AID gebeld en werden op hun verzoek monsters in de koelkast gezet.

Ook werd Cees Havermans, door het bestuur van de Bond van Bijenhouders aangesteld als taxateur van spuutschade aan bijenvolken, op de hoogte gebracht van de problemen. In overleg met hem werd het schadeformulier ingevuld. Een inspecteur van de AID kwam op 6 april rapport opmaken en nam de monsters mee voor onderzoek. Het onderzoek van de AID leverde weinig of niets op, 'het spoor loopt dood' werd er medegedeeld.

Een vermoedelijke veroorzaker van de spuutschade kon niet worden aangewezen. Niemand had gezien dat er werd gespoten. En in een gebied met zo'n 360 boomkwekerijen en tuinders, en veel veeteeltbedrijven, is het moeilijk een dader te vinden. Bovendien zijn de belangen van de agrarische bedrijven en de imkers zo verstrengeld dat men zeer terughoudend is om elkaar te beschuldigen. Verschillende imkers verklaarden dan ook dat het voor hen: 'belangrijker was om te weten waardoor de schade is ontstaan, dan

om een dader aan te wijzen!'

Een onderzoek van de dode bijen in het Laboratorium van de Gezondheidsdienst in Gouda toonde aan dat de bijen aan Nosema en Amoebese ziekte leden, geen abnormaal verschijnsel in deze tijd van het jaar, en zeker dit voorjaar met de trage ontwikkeling van de volken. Omdat de bijen niet direct sterven, hebben de dode bijen geen stuifmeel meer aan de poten. Toch werd op advies van Christ Smeekens van het IKC een monster bijen onderzocht op stuifmeel. Tussen de haren werden de stuifmeelkorrels van teunisbloem, skimmia en heide aangetroffen. Een resultaat dat weinig houvast geeft om vast te kunnen stellen in hoeverre een bepaald gewas bevlogen is. Dat was de stand van zaken op het moment dat BIJEN het rampgebied bezocht.

Een nieuw geval van bijensterfte

Op 17 april was uw verslaggever in Zundert en Rijsbergen. Samen met Wim van Aart en Cees Havermans werden een aantal bijenstanden bezocht. Bij Sjef Jochems werden stervende bijen gezien. Op 30 maart was er op de bijenstand van Johan van Opstal (C), hemelsbreed 1.000 m van die van Sjef Jochems, geen bijensterfte gevonden. Nu lag ook bij hem de grond voor de kasten vol met verkrampte, stervende en dode bijen. Zaterdag 16 april was het redelijk goed bijenweer en in de loop van die dag had hij al een flinke bijensterfte geconstateerd en had hij de zaak 's avonds schoongeveegd. Maar tijdens ons bezoek lag het alweer vol.

Johan van Opstal vertelde dat hij enkele dagen

Bijensterfte bij Johan van Opstal

geleden een veld nootzoet-raapzaad, dat intensief door de bijen werd bevolgen, gemaaid had. Zochten zijn bijen nu een andere nectarbron of had hij op 30 maart gewoon geluk gehad?

Op de andere bijenstanden die wij bezochten, werd op 17 april geen bijensterfte gevonden.

In een telefonisch contact met Johan van Opstal bleek dat op maandag 18 april op praktisch alle bijenstanden in de loop van de middag ernstige bijensterfte werd geconstateerd en dat bij enkele imkers alle volken dood waren. De bijensterfte van eind maart en de nieuwe gevallen roepen meer vragen op dan er kunnen worden beantwoord.

Vragen, vragen, vragen?

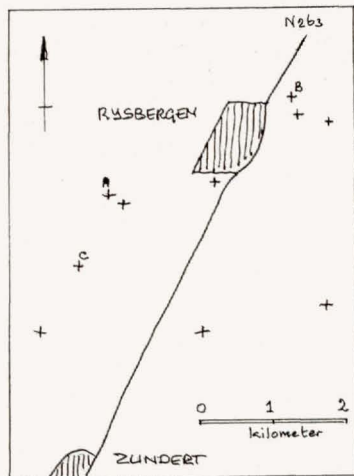
De eerste vraag is, welk gewasbeschermingsmiddel verantwoordelijk zou kunnen zijn voor de opgetreden bijensterfte?

De verschijnselen in de volken lijken sterk op de verschijnselen, die zijn waargenomen met de bijensterfte in Bavel in 1986. De bijen sterven niet op weg naar de kast, maar in de kast. De concentratie van het middel is in de nectar te laag om dodelijk te zijn, maar na het indikken krijgen de bijen een fatale dosis binnen.

Toen was **Temik**, actief bestanddeel Aldicarb, de boosdoener. Het middel wordt uitgebreid gebruikt in de boomteelt voor de bestrijding van aaltjes en insecten. Het wordt door de plant opgenomen en kan ongeveer vijf maanden werkzaam blijven. Het is moeilijk in dode bijen aan te tonen omdat het snel verdampt.

Een andere mogelijkheid is het gebruik van **Dursban**, actief bestanddeel chloorpyrifos, dat in de veeteelt wordt gebruikt om de rouwvlieg in grasland te bestrijden. Bijen die vliegen op de muur in het weiland, kunnen een letale dosis binnenkrijgen.

Een tweede vraag is hoe het kan dat bijenstanden die zo ver uit elkaar liggen, tegelijkertijd dezelfde verschijnselen vertonen, maar dat standen in de directe omgeving niet worden aangetast. Eén besmettingshaard lijkt niet aannemelijk, rekening houdend met het feit dat bijen onder de weersomstandigheden van 30 maart hooguit 500-1.000 m van de kast zullen hebben gevlogen. Een probleem hierbij is dat het niet mogelijk is een 'dader' aan te wijzen, zodat het

Lokatie van de bijenstanden

praktisch onmogelijk is om gericht naar restanten van een gewasbeschermingsmiddel in de monsters dode bijen te gaan zoeken.

De belangrijkste vraag is natuurlijk hoe dergelijke vergiftigingen van onze bijen in de toekomst voorkomen kunnen worden. Maar daarvoor moeten eerst de andere vragen worden beantwoord.

Hoe nu verder?

Uiteraard heeft Van Opstal bij de AID de bijensterfte gemeld. Ze zullen zijn bijenstand op 19 april bezoeken en hebben

gevraagd om een 'vers' monster dode bijen te bewaren voor onderzoek op residuen. De Bond van Bijenhouders heeft tijdens de Algemene Vergadering op 9 april 1994 toegezegd alles in het werk te stellen om monsters dode bijen te laten onderzoeken op de aanwezigheid van Aldicarb en/of chloorpyrifos. De problematiek is schriftelijk bij de AID en de Plantenziektkundige Dienst aanhangig gemaakt. Bij het ter perse gaan van dit nummer van BIJEN was de uitslag nog niet bekend.

In overleg met de Ambrosiushoeve heeft de heer Smeekens een aantal volken, voorzien van een stuifmeelval, vanuit Hilvarenbeek op drie bijenstanden in Rijnsbergen en Zundert geplaatst om via onderzoek van het stuifmeel vast te stellen waarop de bijen in het rampgebied vliegen. Als, in het meest gunstige geval, het middel dat de bijensterfte veroorzaakt heeft, gevonden wordt, zal de zaak worden besproken in het jaarlijks landelijk overleg tussen de Afdeling Bijenteelt van het Landbouwschap en vertegenwoordigers van de AID, de Plantenziektkundige Dienst, het IKC en de DLV. In het geval met Bavel heeft dat toen geleid tot een aanzienlijke beperking van de dosering en het gebruik van Aldicarb.

Alle imkers hopen dat onderzoek de oorzaak van de bijensterfte zal kunnen opsporen. Dat neemt niet weg dat we van een ramp mogen spreken. Gezien de te verwachten hoge temperaturen in de loop van de week, zullen de meeste volken sterven. 'We zijn imker af', verklaarde één van de imkers uit het rampgebied.

Mocht Aldicarb inderdaad de boosdoener zijn, dan lijkt een algeheel verbod op zijn plaats.